

RAQAMLI TA'LIM SHAROITIDA TALABALAR MUSTAQIL TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISH MASALASI

*Umarova Zaxro Abduraxim qizi – O'zbekiston milliy pedagogika universiteti
Aniq fanlar oliy maktabi Axborot texnologiyalari va tizimlari kafedrasida dotsenti,
pedagogika fanlari doktori (DSc)*

Annotatsiya. Ushbu maqola raqamli ta'lim muhitida talabalarning mustaqil tayyorgarligini rivojlantirishning dolzarb masalasiga bag'ishlangan. Raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga jadal kirib kelishi talabalardan nafaqat bilim olish, balki uni mustaqil ravishda egallash, tahlil qilish va amaliyotda qo'llash qobiliyatini talab etmoqda. Maqolada talabalarning mustaqil tayyorgarligini rivojlantirishga yo'naltirilgan kognitiv, metakognitiv va resursga yo'naltirilgan o'quv strategiyalari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: mustaqil ta'lim, talabalar mustaqil tayyorgarligi, o'quv strategiyalari

Аннотация. Данная статья посвящена актуальной проблеме развития самостоятельной подготовки студентов в условиях цифрового образования. Стремительное внедрение цифровых технологий в образовательный процесс требует от студентов не только получения знаний, но и умения самостоятельно их осваивать, анализировать и применять на практике. В статье анализируются когнитивные, метакогнитивные и ресурсно-ориентированные учебные стратегии, направленные на развитие самостоятельной подготовки студентов.

Ключевые слова: самообучение, самоподготовка студентов, стратегии обучения

Abstract. This article addresses the pressing issue of developing students' self-learning preparation in the digital education environment. The rapid integration of digital technologies into education demands that students not only acquire

knowledge but also possess the ability to independently learn, analyze, and apply it in practice. The article analyzes cognitive, metacognitive, and resource-oriented learning strategies aimed at fostering students' self-learning preparation.

Key words: self-learning, self-preparation of students, learning strategies

XXI asr globallashuv va axborot texnologiyalari asri bo'lib, ta'lim tizimiga yangi talablarni qo'yimoqda. Raqamli texnologiyalarning ta'limga kirib kelishi o'qitish usullarini o'zgartirib, talabalarning mustaqil ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirdi. Bugungi kunda talabalardan nafaqat tayyor bilimlarni o'zlashtirish, balki mustaqil ravishda bilim izlash, uni tahlil qilish, sintez qilish va amaliyotda qo'llash ko'nikmalariga ega bo'lish talab etiladi. Raqamli ta'lim sharoitida mustaqil tayyorgarlikning ahamiyati yanada ortadi, chunki talabalar o'z o'quv jarayonlarini boshqarish, resurslardan samarali foydalanish va o'z-o'zini rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

Raqamli ta'limning afzalliklari ko'p bo'lishiga qaramay, uning o'ziga xos muammolari ham mavjud. Talabalarning mustaqil tayyorgarligi darajasi, o'z-o'zini motivatsiya qilish, diqqatni jamlash va vaqtni to'g'ri taqsimlash kabi masalalar raqamli ta'limning samaradorligiga ta'sir etuvchi muhim omillardir. Ko'pgina talabalar raqamli muhitda mustaqil ta'lim olishga moslashishda qiyinchiliklarga duch kelishadi, bu esa o'quv natijalarining pasayishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, raqamli ta'lim sharoitida talabalar mustaqil tayyorgarligini rivojlantirish masalasi dolzarb ahamiyatga ega.

Talabalarning mustaqil tayyorgarligi masalasi pedagogika va psixologiya fanlarida uzoq yillardan beri o'rganib kelinmoqda. Lev Semenovich Vigotskiy, Petr Yakovlevich Galperin, Vasiliy Vasilyevich Davidov kabi taniqli olimlar mustaqil ta'limning nazariy asoslarini ishlab chiqqanlar. Ularning ishlarida ta'lim oluvchilarning faolligi, o'z-o'zini boshqarish va o'rganishga motivatsiyasini oshirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Xorijiy tadqiqotchilardan Zimmerman mustaqil ta'limning self-reflection learning (o'z-o'zini tartibga soluvchi o'rganish) nazariyasini ishlab chiqqan bo'lib, unda talabalarning o'z o'quv jarayonini rejalashtirish, nazorat qilish va baholash qobiliyatining ahamiyati ta'kidlangan. Weinstein va Mayer kognitiv o'quv strategiyalari haqida tadqiqotlar olib borib, talabalarning o'quv materialini samarali o'zlashtirish uchun foydalanadigan usullarini aniqlaganlar. Pintrich metakognitiv o'quv strategiyalarining rolini o'rganib, talabalarning o'z o'rganish jarayonini anglash va boshqarish qobiliyatining muvaffaqiyatli ta'lim uchun muhimligini ko'rsatgan.

O'zbekistonlik tadqiqotchilar ham talabalarning mustaqil ta'lim olish masalasiga katta e'tibor qaratmoqdalar. B.S. Abdullaeva talabalarning mustaqil ta'limini tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlarini o'rganib, o'quv jarayonini faollashtirish va talabalarning mustaqilligini oshirish yo'llarini ko'rsatgan. Sh.A. Mirziyoev raqamli ta'limning rivojlanishi sharoitida talabalarning mustaqil ta'lim olish imkoniyatlarini tahlil qilib, raqamli resurslardan samarali foydalanish metodikasini ishlab chiqish zarurligini ta'kidlagan. N.M. Avliyokulov raqamli ta'limda interaktiv metodlardan foydalanishning pedagogik asoslarini tadqiq etib, talabalarning faolligini oshirish va mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirishda interaktiv metodlarning rolini ochib bergan.

Ushbu tadqiqotlar talabalarning mustaqil tayyorgarligini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganishda muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Biroq, raqamli ta'lim sharoitida talabalarning mustaqil tayyorgarligini rivojlantirish masalasi hali ham dolzarbligicha qolmoqda va qo'shimcha tadqiqotlarni talab etadi.

Talabalarning mustaqil tayyorgarligini rivojlantirishda o'quv strategiyalari muhim rol o'ynaydi. O'quv strategiyalari talabalarga o'quv materialini samarali o'zlashtirish, o'z o'quv jarayonini boshqarish va o'z-o'zini rivojlantirishga yordam beradigan usullar va texnikalar to'plamidir. O'quv strategiyalari odatda uchta asosiy

toifaga bo‘linadi: kognitiv, metakognitiv va resursga yo‘naltirilgan strategiyalar (Weinstein & Mayer, 1986).

Kognitiv strategiyalar o‘quv materialini bilan bevosita ishlashga qaratilgan strategiyalardir. Bularga quyidagilar kiradi:

- **Takrorlash:** O‘quv materialini bir necha marta takrorlash orqali xotiraga mustahkamlash.

- **Elaboratsiya (ishlab chiqish):** Yangi ma‘lumotni allaqachon ma‘lum bo‘lgan bilimlar bilan bog‘lash, misollar keltirish, izohlar berish orqali ma‘noni chuqurlashtirish.

- **Tashkillashtirish:** Ma‘lumotni diagrammalar, jadvallar, reja tuzish, xulosa yozish kabi usullar orqali tuzilmalashtirish va tizimlashtirish.

- **Vizual tasvirlash:** Ma‘lumotni esda qolarli qilish uchun vizual obrazlar, tasvirlar, grafiklardan foydalanish.

Metakognitiv strategiyalar o‘z o‘quv jarayonini anglash va boshqarish bilan bog‘liq strategiyalardir. Bularga quyidagilar kiradi:

- **Rejalashtirish:** O‘quv maqsadlarini belgilash, o‘quv resurslarini tanlash, o‘quv vaqtini taqsimlash. SMART maqsadlar qo‘yish tamoyili bu yerda muhim ahamiyatga ega bo‘lib, maqsadlarni aniq, o‘lchanadigan, erishish mumkin bo‘lgan, dolzarb va vaqt bilan chegaralangan tarzda belgilashni nazarda tutadi.

- **Monitoring (nazorat qilish):** O‘z tushunish darajasini, o‘quv jarayonining borishini doimiy ravishda baholash, xatolarni aniqlash va tuzatish.

- **Moslashish (adaptatsiya):** Monitoring natijalariga ko‘ra o‘quv yondashuvlarini, strategiyalarini o‘zgartirish, moslashish.

Resursga yo‘naltirilgan strategiyalar o‘quv jarayonini qo‘llab-quvvatlaydigan barcha mavjud resurslar va muhit sharoitlaridan foydalanishni nazarda tutadi. Bularga quyidagilar kiradi:

- **O‘quv joyini tanlash:** Qulay, tinch, diqqatni jamlashga yordam beradigan o‘quv joyini tanlash.

- **Texnologik vositalardan foydalanish:** Raqamli ta'lim platformalari, onlayn resurslar, ta'limiy dasturlar, konsentratsiya ilovalari (masalan, Forest app) kabi texnologik vositalardan unumli foydalanish.

- **O'quv materiallarini tashkil etish:** O'quv materiallarini tartibga solish, kerakli ma'lumotlarni oson topish uchun tizimlashtirish.

- **Ijtimoiy resurslardan foydalanish:** O'quv guruhlarini, tengdoshlar bilan hamkorlik (peer-to-peer learning), o'qituvchilar bilan muloqot, "Ask 3 before me" tamoyili asosida savollarga javob izlash, "Boomerang" metodi orqali bilimni boshqalar bilan bo'lishish va o'zlashtirish.

Xulosa qilib aytganda, raqamli ta'lim sharoitida talabalarning mustaqil tayyorgarligini rivojlantirish masalasi ta'lim sifatini oshirishning muhim omilidir. Yuqorida ko'rib chiqilgan o'quv strategiyalari va texnikalar raqamli ta'lim sharoitida talabalarning mustaqil tayyorgarligini rivojlantirish uchun mustahkam asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayeva, B.S. (2015). Talabalarning mustaqil ta'limini tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari. Toshkent: "Fan".

2. Avliyokulov, N.M. (2020). Raqamli ta'limda interaktiv metodlardan foydalanishning pedagogik asoslari. Samarqand: SamDU nashriyoti.

3. Умаров Х. А., Умарова З. А. Использование электронно-образовательных ресурсов в целях создания образовательной экосистемы //Перспективные информационные технологии (ПИТ 2018). – 2018. – С. 1318-1320.

4. Pintrich, P. R. (2000). The role of goal orientation in self-regulated learning. In M. Boekaerts, P. R. Pintrich, & M. Zeidner (Eds.), Handbook of self-regulation - P. 451–502 Academic Press.

5. Umarova Z. Effectiveness of organizing students' self-education with the facilities of media resources in educational media environment //Revista geintecgestao inovacao e tecnologias. – 2021. – Т. 11. – №. 2. – С. 756-764.

6. Vakhitovich U. A. Step towards the Development and New Prospects of Uzbek Higher Education //Journal La Edusci. – 2020. – Т. 1. – №. 5. – С. 11-14.

7. Zakhro U. Media Resources: The Requirement of the Modern Generation of Learners //Journal Educational Verkenning. – 2021. – Т. 2. – №. 1. – С. 8-12.